

REFLEXIONS A L'ENTORN DEL PATRIMONI ARQUEOLÒGIC COMARCAL

◆
Antoni Daura i Jorba

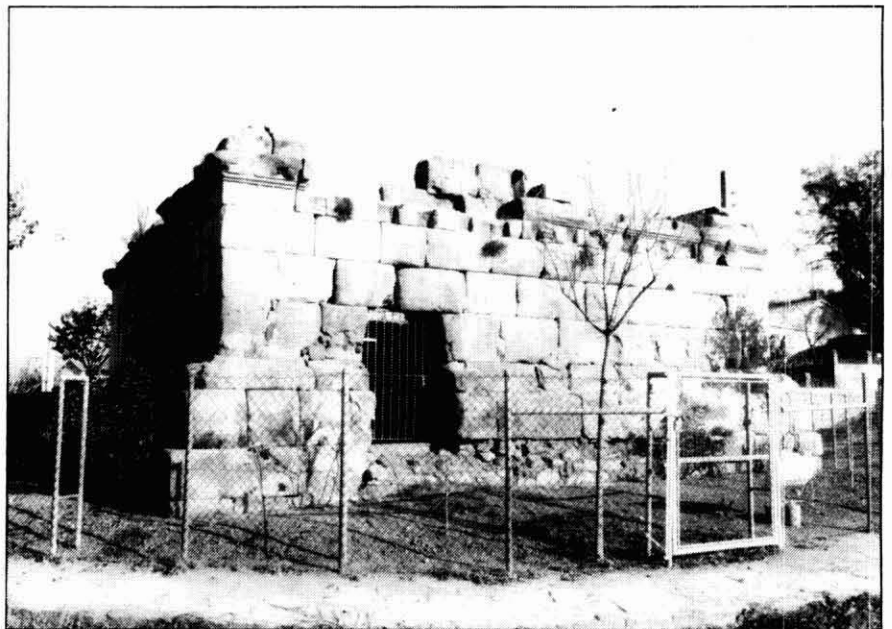
Heus ací, un article d'opinió que ens acostarà a l'estat actual de la investigació arqueològica al nostre país, així com a les seves característiques i mancances generals.

L'autor, a part d'exposar la seva visió i els seus suggeriments, aprofita l'avinentsa per mostrar una llista de jaciments i museus de les nostres comarques, que es poden considerar relativament visitables.

És una evidència inqüestionable que la tradició arqueològica catalana s'ha recolzat bàsicament en la recerca i l'esforç individual des de sempre. Primerament, fou gent inquieta i estudiosa, aplegada al voltant dels centres excursionistes (fenomen català genuí que, més enllà del fet esportiu i lúdic, esdevingué un veritable focus cultural, precedent, en algunes de les branques en què es trobaven vertebrats, de les institucions científiques, museus i centres d'estudi actuals) la que resseguí pam a pam la nostra terra, localitzant jaciments, i recollint-ne mostres materials per a les seves col·leccions, que molt sovint esdevingueren veritables museus. Més endavant -des-

prés del trencament de la línia de treball anterior que provocà la guerra civil de 1936-39-, els afeccionats, individualment o en petit grup, continuaren aquesta tasca. La figura de l'afecionat ha estat, de fet, més important del que una anàlisi senzilla li atorgaria. Cal tenir present que força noms il·lustres, veritables pares de la nostra arqueologia, no tingueren mai una formació acadèmica, però de bona part d'ells ningú no posa en dubte la seva capacitat, tot i que es formaren autodidàcticament. Amb la generalització creixent dels estudis universitaris, als darrers vint anys *grosso modo*, l'arqueologia «científica» ha anat guanyant terreny i això, juntament amb la institucionalitza-

Torre del Breny (Castellgalí, Bages), important mausoleu romà. Aquest monument fou parcialment mutilat al final del segle passat. Per aquesta raó, avui només es conserva dempeus la part inferior o podi. El forat correspon a la porta que s'hi féu una vegada s'aprofità la torre per bastir-hi un mas. A mitjan anys setanta, la Diputació enderrocà aquestes construccions postisses i en va arranjar l'entorn. (Foto de l'autor).

ció de l'arqueologia de cara a vetllar per la conservació i l'estudi sistemàtic dels jaciments, ha fet que el paper de l'afecionat hagi anat quedant superat i desplaçat de l'arqueologia, diguem-ne, «oficial». Malgrat haver-se aconseguit un gran avenç en l'apartat metodològic i que s'hagin fet alguns passos importants en l'aspecte legislatiu, la veritat és que no s'ha aconseguit aprofitar tot aquest bagatge (afecionats, institucions i arqueòlegs especialistes) per tal de vertebrar una política arqueològica ferma i coherent. Es pot ben dir que bona part de la culpa la té l'administració pública en general, per no atorgar prou recursos econòmics a les activitats culturals, tradicionalment el «parent pobre» de la família. Hi ha, tanmateix, aspectes que no són lícits d'incloure fàcilment en aquest «sac de gemecs» i de resignació col·lectiva. Aquest breu article pretén solament opinar un xic de l'estat actual de l'arqueologia que es fa a casa nostra, i especialment de la situació en què es troben els jaciments comarcans. Vol servir, alhora, per presentar el vessant patrimonial de les restes arqueològiques i reivindicar-ne una protecció decidida i valenta, si s'hi escau.

La creació, l'any 1981, del Servei d'Arqueologia, integrat dins la conselleria de cultura de la Generalitat fou, sens dubte, un pas molt important per disposar novament (l'etapa de la Generalitat republicana no cal oblidar-la malgrat ésser efímera) d'una capacitat administrativa autònoma que provocà, de seguida, una allau d'intervencions que, amb resultats diversos, ha aconseguit recuperar gran quantitat d'informació arqueològica. Ara bé, és ben cert també que la divulgació -en els dos vessants possibles: científic i popular- ha anat sempre coixa. En efecte, no sempre els habitants de la zona han connectat prou amb els arqueòlegs que hi treballaven i, encara pitjor, la política de publicacions especialitzades ha estat fluixíssima i, mai, sistemàtica. Malgrat tot, s'ha guanyat força respecte en el grau de conscienciació envers el patrimoni arqueològic. Avui dia cap personatge públic gosa dir, com en dècades precedents (ni

que hi hagi algun cas aïllat que ho pensi), que la conservació i l'estudi de les restes antigues sigui innecessari (1). Altra cosa és que s'hi destinin suficients recursos pressupostaris. El gran nombre d'excavacions d'urgència, motivades per la febre constructora dels últims anys, que impliquen grans remocions de terra, n'és un clar exemple, puix que superen clarament les programades (2).

Hi ha, per a mi, quatre grans assignatures pendents dins el panorama de la nostra arqueologia: una professionalització que no reïx i que, si no es clarifica bé, pot arribar a topar amb la tasca d'arqueòlegs titulats, però que es guanyen la vida amb altres activitats professionals; la creació de programes de treball coherents d'àmbit general i comarcal que evitin al màxim la improvisació; la protecció i conservació dels jaciments, tant dels que han estat excavats, com dels que es troben en reserva; i, finalment, l'engrescament i la vertebració de tots els grups de treball existents (professionals, institucions, col·lectius de llicenciats i estudiants, afecionats...) a fi que tothom conegui el seu important paper i ningú no es trobi marginat. Parlem-ne, ni que sigui només de passada, una mica de cadascun.

La professionalització de la figura de l'arqueòleg cal veure-la com a positiva puix que, encara que el contingent de personal llicenciat que es pugui col·locar sigui lògicament baix, permet almenys dignificar una feina que l'administració s'ha acostumat massa a considerar només voluntarista. Hi ha, però, encara, força mancances laborals ja que, excepte en alguns casos aïllats, la majoria no té una estabilitat i tota la tasca realitzada -bàsicament urgències- no sembla pas gaire coordinada quant a la investigació i divulgació de l'enorme cabal de dades en brut de què hom disposa. D'altra part, la creixent necessitat d'intervenir urgentment en jaciments en perill ha fet que cada vegada s'escanyessin més (problemes pressupostaris suposem que en tenen la culpa) les oportunitats de realitzar excavacions programades per part d'arqueòlegs titulats, però no pas professionals. D'aquesta manera, el vessant purament científic

i volenterós de la recerca programada en una zona sembla com si fes nosa en una administració preocupada sobretot per la tasca burocràtica a l'hora d'atorgar permisos (amb un alt grau de subjectivitat), en lloc de potenciar la recerca espontània (que no vol dir anàrquica ni incontrolada) i més barata de grups arqueològics. Li convindria exigir també a les institucions científiques un paper més directe i compromès en l'elaboració de plans d'investigació, així com una legislació més clara en aquest terreny. Al seu si, hi hauria de convergir tota l'arqueologia que es fes, fos purament professional o no.

El tema de la conservació i protecció dels jaciments és també una gran assignatura pendent. Les restes monumentals han estat potser una mica més de sort, tot i que les mancances i l'oblit de força casos és evident. Ni que aquestes mostres més importants hagin merescut actuacions restauradores, la veritat és que la immensa majoria de jaciments, una vegada excavats queden gairebé tots a mercè de la "mà de Déu", com vulgarment es diu. Només la cura que en té l'arqueòleg responsable de l'excavació (que es troba mancat, val a dir-ho, d'una normativa i d'un assessorament clar en aquest aspecte) fa que quedin -sovint, però no pas sempre- mínimament conservats. En el cas de restes que romanen de nou colgades al subsòl, la problemàtica no és tan greu (si bé caldria vetllar periòdicament el jaciment per tal d'evitar-ne la destrucció, accidental o volguda); sí que ho és, tanmateix, en el cas d'elements estructurals que per llurs característiques (megàlits, coves, poblats...) és impossible d'amagar novament. Tot i que hi ha algunes reeixides mostres que demostren com es pot combinar la conservació i la divulgació d'unes restes que són patrimoni de la col·lectivitat (3), aquesta feina es troba tot just als seus inicis i convindria, doncs, no aturar-la. D'altra banda, el dipòsit dels materials recuperats i la possibilitat d'ésser convenientment exposats el més a prop possible del lloc d'origen, no ha acabat de trobar el desflorigador adequat, per manca d'una política museística encertada que satisfaci

totes les parts implicades i faciliti el seu accés, ja sigui per a l'estudiós com per al simple afeccionat que vol gaudir contemplant aquestes restes.

Ja per acabar, toca comentar el tema de la vertebració de tots els grups interessats per l'arqueologia. Si bé les excavacions es poden coordinar perfectament a través de l'administració i les institucions científiques (aquestes darreres no només d'una manera purament nominal, sinó també pràctica i amb responsabilitat davant dels arqueòlegs que els demanin suport concret), la resta mereix, sens dubte, un mínim d'atenció, si més no. Tot i que, de categories d'afeccionats, n'hi ha moltes (tant pel seu grau de coneixement, com per la seva capacitat d'associació i vinculació en grups organitzats a l'entorn de museus i centres d'estudi), convé saber-los distingir dels simples depredadors i destructors del patrimoni arqueològic i evitar, sobretot, la seva marginació, que els pot fer caure -no ho oblidem- en alguns casos puntuals, però no pas pocs, en aquest segon bloc. Perquè, no ens enganyem, el coneixement que tenen del territori on es mouen és tan superior al dels arqueòlegs professionals que un divorci entre ambdues parts impedeix la troballa de nous jaciments (que es produeix, es vulgui admetre o no, puix que la majoria d'afeccionats, ni que es trobin marginats, continuen lògicament

tossuts la seva tasca), i, pitjor encara, aquells es poden veure una vegada coneguts ràpidament espoliats.

Bé, tot plegat ha estat una ràpida i telegràfica exposició d'opinions sobre la manera com es desenvolupa l'arqueologia a casa nostra i algunes idees (que no són pas fruit única-ment personal, ni de bon tros) de com es podria treballar coordinada-ment. Ha esdevingut, al meu entendre, una saludable manera de trencar una mica l'aïllament que sempre existeix en un col·lectiu cultural i de fornir elements de crítica constructiva. Tant de bo que aquest i d'altres articles més aprofundits, autoritzats i treballats que el meu serveixin perquè l'arqueologia del nostre país vagi avançant sense aclucalls.

NOTES:

- 1: La lluita per a la conservació de restes antigues en perill ja ve de lluny, si bé amb resultats més magres. Veiem, per exemple, part del discurs pronunciat per Manuel Torres i Torrents al segle passat criticant i lamentant la destrucció parcial de la Torre del Breny: «A pesar del respeto que por su edad octogenaria y por parentesco debo al dueño del terreno donde erigido se hallaba el citado romano monumento, he de calificar de deplorable, y hasta vituperable, que mandase su demolición (...) Por mezquina economía de mil o dos mil duros en un establecimiento de unos cien mil de coste, fueron derrumbados aquellos grandiosos sillares a los que tantos siglos habían saludado (...) Hice gestiones en averiguación de si antes de ser demolido el monu-

mento se había acaso fotografiado, pero desgraciadamente ni aún se tuvo esta precaución para memoria...» (extret de «Memorias o apuntes sobre la Torre del Breny y el Castillo de Balsareny» a *Memorias de la Academia de Buenas Letras de Barcelona*, Barcelona, 1880, pàg. 243.).

- 2: L'any 1987, dels cent noranta-quatre permisos d'excavació en total, cent dotze foren qualificats d'urgència. El 1988, cent onze excavacions eren d'urgència i cent corresponien a programes d'investigació. L'any 1989, de dues-centes excavacions, cent nou n'eren urgents i noranta-una programades. El 1990, s'han comptabilitzat cent noranta excavacions, cent vint-i-set de les quals són considerades d'urgència i la resta, seixanta-tres, programades. Com es veu, cada vegada les programades han anat minvant. (Dades publicades a COTA ZERO núms. 4, 5 i 6, Vic, 1988, 1989, 1990. La darrera, corresponent a 1990, ha estat divulgada per l'agència Efe. N'he tret la notícia al diari AVUI, corresponent al 21-octubre-1990, pàg. 21).
- 3: Darrerament, hem vist aparèixer una tongada de fulletons que recullen les intervencions restauradores en alguns jaciments. Serveixen, alhora, per divulgar i posar a l'abast de tothom aquestes restes que poden ésser visitades. Es tracta, doncs, d'una encertada iniciativa, feta conjuntament per diverses institucions (la Generalitat i les Diputacions i Ajuntaments respectius), que convindria no aturar i ampliar arreu de Catalunya. Entre els jaciments tractats fins ara hi ha l'aqüeducte romà de Sant Jaume dels Domenys (Baix Penedès), la presa romana del barranc de la Salada (Sarral, Conca de Barberà), els dipòsits romans del Vefòdrom de Mont-roig del Camp (Baix Camp), el monument funerari romà del Tossal dels Moros (Corbins, Segrià), el poblat prehistòric del Puig Roig del Roget (El Masroig, Priorat)...

Antoni Daura i Jorba

Arqueòleg, llicenciat en Prehistòria i Història Antiga

Forn de terrissa romà de Boades (Castellgalí) al sector de Cal Roc. Fou localitzat als anys trenta i excavat extensivament al 1985. Una vegada estudiat, fou de nou soterrat per tal d'evitar la seva degradació. (Foto de l'autor)